OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Lausunto

17.10.2023

VN/21217/2023
VN/21217/2023-OKM-17

Eduskunnan sivistysvaliokunta

HE 46/2023 vp (korvaus e-kirjojen ja e-äänikirjojen kirjastokäytöstä)

Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää lausuntonaan sivistysvaliokunnalle seuraavat keskeiset asiat e-kirjojen ja e-äänikirjojen kirjastokäytön korvausta koskevasta tekijänoikeuslain muutosesityksestä. Kirjallisen lausunnon liitteenä on powerpoint-esitys.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman mukaan: ”Toteutetaan e-kirjojen lainauskorvaus sekä edistetään kansallisen e-Kirjaston perustamista.” HE-luonnoksessa käytetään korvauksen luonnetta ja e-kirjaston kehitysastetta tarkemmin kuvaavia ilmaisuja ”e-kirjojen ja e-äänikirjojen kirjastokäytön korvaus” sekä ”kuntien yhteinen e-kirjasto”.

Valtion vuoden 2024 talousarvioesitykseen sisältyy ehdotus 1 miljoonan euron lisäämisestä momentille 29.80.41 (eräät käyttöoikeuskorvaukset) e-lainauskorvaukseen ja sen järjestämiseen. Momentti sisältää määrärahan suojattujen teosten tekijöille maksettavaan lainauskorvaukseen ja sen järjestämisestä aiheutuvien menojen maksamiseen.

Ehdotuksen keskeinen sisältö

- Korvaus e-kirjojen ja e-äänikirjojen kirjastokäytöstä ulotetaan samoihin teoslajeihin kuin painettujen kirjojen ja äänikirjojen lainauskorvaus. Poikkeuksena ehdotetaan korvausoikeutta e-äänikirjojen lukijoille eli kirjallisten teosten suullisten esitysten esittäjille.

- Korvaus koskisi e-kirjojen ja e-äänikirjojen kirjastokäyttöä yleisissä kirjastoissa ja korkeakoulujen kirjastoissa.

- Korkeakoulukirjastoissa suosittu nk. verkkokirjahyllykäyttö jäisi korvauksen ulkopuolelle. Perustelut: 1) verkkokirjahyllyssä aineisto ei ole laissa tarkoitetulla tavalla kirjaston kokoelmissa; 2) käytön korvaukset valuisivat suuressa määrin mahdollisesti ulkomailla sijaitsevista palveluista käytetyille ulkomaisille tekijöille; 3) ulkomaisia tekijöitä ei voida sulkea pois korvauksen piiristä.

- Lainauskorvauksen ja e-aineistojen kirjastokäytön korvauksen ero: 1) Lainauskorvaus: Fyysisen teoskappaleen saa levittää ilman tekijän lupaa. Lainaamisesta maksetaan direktiivissä säädetty korvaus. 2) E-aineiston kirjastokäyttö edellyttää aina tekijän/kustantajan luvan. Kirjastokäytöstä maksetaan kulttuurituen luonteinen korvaus, joka vertautuu määrältään ja kohdennukseltaan lainauskorvaukseen.

- E-aineistojen kirjastokäytön korvaus ei perustu tekijänoikeuden kansainvälisiin konventioihin eikä EU:n lainsäädäntöön. Korvauksen säätämiseen ei ole velvoitetta, ja korvauksen soveltamisalan laajuus/rajaus on viime kädessä poliittinen ratkaisu.

Postiosoite **Postadress** **Postal Address**	**Käyntiosoite** **Besöksadress** **Office**	**Puhelin** **Telefon** **Telephone**	**Faksi** **Fax** **Fax**	**s-posti, internet** **e-post, internet** **e-mail, internet**
Opetus- ja kulttuuriministeriö				
PL 29 00023 Valtioneuvosto	Meritullinkatu 10 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	09 135 9335 +358 9 135 9335	kirjaamo.okm@gov.fi

- Korvausta hallinnoisivat (käyttömäärien selvittäminen ja tilitys oikeudenhaltijoille) ministeriön (OKM) lainauskorvausta hallinnoiviksi organisaatioiksi hyväksymät yhteishallinnointiorganisaatiot.

- Korvausten hallinnointiin sovellettaisiin lainauskorvausta koskevia säännöksiä viittaussäännöksen kautta.

Johtaja Jorma Waldén

Liitteet Powerpoint-esitys

Jakelu Sivistysvaliokunta
Sivistysvaliokunta, Marja Lahtinen

Tiedoksi OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Anita Lehikoinen
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Santeri Lohi
OKM KUPO Kulttuuri- ja taidepolitiikan osasto, Riitta Kaivosoja

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

E-kirjojen ja e-äänikirjojen kirjastokäytön korvaus – HE 46/2023 vp

Sivistysvaliokunta 17.10.2023

Johtaja Jorma Waldén

Tausta

- Pääministeri Orpon hallituksen ohjelma: ”Toteutetaan e-kirjojen lainauskorvaus sekä edistetään kansallisen e-Kirjaston perustamista.”
- Kristiina Harenko: E-aineistojen kirjastokäytön korvaamista koskeva selvitys 2022:41
- Terminologia:
  - e-kirjojen ja e-äänikirjojen kirjastokäytön korvaus
  - kuntien yhteinen e-kirjasto

Lähtökohdat

- E-aineistojen kirjastokäyttö ja korvaus eroaa teoskappaleiden lainaamisesta ja lainauskorvauksesta
  - e-kirjojen ja e-äänikirjojen kirjastokäyttö edellyttää tekijän/kustantajan luvan
  - korvaus ei ole tekijänoikeudellinen korvaus
  - vrt. lainauskorvaus: painetun kirjan kappaleen saa lainata yleisölle ilman tekijän/kustantajan lupaa; lainaamisesta tulee maksaa korvaus
- Mahdollisimman yhtenäisellä soveltamisalalla teoskappaleiden lainauskorvauksen kanssa varmistetaan e-kirjojen ja e-äänikirjojen kirjastokäytön korvauksen toimivuus käytännössä

Soveltamisala: e-kirjat ja e-äänikirjat

- Vastaavat teoslajit ja oikeudenhaltijat kuin lainauskorvauksessa
  - kirjallinen teos, sävellysteos, valokuvateos, muu kuvataiteen teos
  - lisäksi: e-äänikirjan kirjallinen esitys ja esittäjä (lukija); lukijan (joskus myös tekijä itse) keskeinen merkitys e-äänikirjan kannalta
    - lainauskorvauksen soveltamisalaan eivät kuulu elokuvat ja tietokoneohjelmat; niiden kappaleiden lainaaminen edellyttää tekijän luvan
    - uuden korvauksen soveltamisalaan eivät kuulu muut e-aineistot kuin e-kirjat ja e-äänikirjat
- Yleiset kirjastot ja korkeakoulukirjastot
  - kokoelmissa olevat e-kirjat ja e-äänikirjat
  - nk. verkkokirjahyllyssä e-aineistojen ei katsota olevan kirjaston kokoelmissa

Ratkaisun perusteet

- Selkeys, tarkkarajaisuus, käytännön seikat
  - teoslajit, oikeudenhaltijat
  - korvaus kohdistuu keskeisiin kirjastoissa käytettäviin e-aineistolajeihin (e-kirjat ja e-äänikirjat), joita vastaavat painetut aineistot ovat lainauskorvauksen piirissä
- Lainauskorvaus ja e-kirjojen ja e-äänikirjojen kirjastokäytön korvaus suoritetaan tekijöille samojen yhteishallinnointiorganisaatioiden kautta
  - sovelletaan 19 a §:n säännöksiä

38 a § *Korvaus e-kirjan ja e-äänikirjan kirjastokäytöstä*

Kun yleinen kirjasto tai korkeakoulukirjasto välittää kustantajan tai muun oikeudenhaltijan kanssa sovituilla ehdoilla kirjaston kokoelmaan kuuluvan e-kirjan tai e-äänikirjan yleisölle siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada e-kirja tai e-äänikirja saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana käytettäväksi rajoitetuksi ajaksi, e-kirjaan tai e-äänikirjaan sisältyvän 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun kirjallisen teoksen, sävellysteoksen, valokuvateoksen ja muun kuvataiteen teoksen tekijällä ja kirjallisen teoksen suullisella esittäjällä on oikeus saada tästä käytöstä korvaus. Tekijällä ja esittäjällä on oikeus korvaukseen sen estämättä, mitä hänen ja e-kirjan tai e-äänikirjan kustantajan tai muun oikeudenhaltijan välillä on sovittu teoksen kirjastossa tapahtuvasta käytöstä maksettavasta korvauksesta.

Korvaus maksetaan valtion talousarvioon otettavasta määrärahasta. Oikeus korvaukseen raukeaa, jollei korvausta vaadita todisteellisesti kolmen vuoden kuluessa sen kalenterivuoden päättymisestä, jona oikeus korvaukseen on syntynyt. Edellä 1 momentissa tarkoitettuun oikeuteen sovelletaan 41 §:ää. Oikeustoimi, jolla tekijä tai kirjallisen teoksen suullinen esittäjä luovuttaa oikeutensa 1 momentissa tarkoitettuun korvaukseen, on mitätön.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu korvaus maksetaan 19 a §:ssä tarkoitetun yhteishallinnointiorganisaation välityksellä.

———

Korvausta 38 a §:ssä tarkoitetusta teoksen ja kirjallisen teoksen suullisen esityksen käytöstä voidaan suorittaa vain lain voimaantulon jälkeen tapahtuvasta käytöstä.

Muuta

- Korvaukset maksetaan edellisen vuoden käyttötietojen perusteella, kuten lainauskorvaukset
- Vaikka ei tekijänoikeudellinen korvaus, muiden maiden tekijöitä ei voida sulkea pois; esityksen rajauksilla pyritään kotimaiset tekijät ja määrärahan suuruus huomioiden parhaimpaan lopputulokseen
- Määrärahan tarpeeseen vaikuttaa jatkossa: korvauksen soveltamisala, kirjastoissa käytettävät aineistot, lisenssien ja käytön määrä, korvauksen taso, teoskappaleiden lainaamisen kehittyminen